

En handelshistorie i fire generasjoner
Ole Hansen Mysen (1830–1923) og Anton Hamil Mysen (1861–1933)

Dagfinn Mysen – Arild's i Mysen

Av Dag Mysen

Mysens første forretningsgård

«Fredheim», *Torggata 2*, som i 2018 huser indisk restaurant i første etasje og baren «Folk» i kjelleretasjen, ble bygd av *Ole Mysen* da jernbanen kom hit i 1882. Bygningen var den første forretningsgården på Mysen.

I kjelleretasjen startet sønnen *Anton Hamil* melkemottak og meieri etter at han kom tilbake fra Landboskolen i København som nyutdannet meierist i 1883, 22 år gammel. Foruten meieriet i kjelleren, rommet bygget landhandleri og hotell som ble drevet av Ole.

I meieriet produserte *Anton Hamil* smør. Det ble betalt med kr 1,80 pr. kilo. Restproduktet, den skummede, søte melken ble fraktet med jernbanen til Oslo der *Kristiania Meieribolag* betalte tre ore pr. liter.

Melkemottaket i *Torggata 2* var i drift i mange år etter *Anton Hamils* tid. Fra 1923 ble mottaket brukt av 30 medlemmer i et melkelag som sorterte under *Oslo Melkeforsyning*. I 1937 gikk laget inn i det nye og store *Mysen Meieri A/L*.

I 1886 leide Ole bort gården til kjøpmann *H.C. Pedersen* som fortsatte driften av meieriet, landhandleriet og hotellet. I følge *Hans Wåler* forteller gamle papirer at *Pedersen* hadde fem ansatte. De to handelsbetjentene tjente hver 250 kroner året, de to tjenestejentene 110 og gårdsdrengen 150.

Øierud Landhandel og Sulerud gård

Året etter kjøpte *Anton Hamil* *Øierud Landhandel*. Han utvidet landhandleriet til å omfatte nisjen med melkemottak og smørproduksjon med leveranse av skummet-melka til Oslo. Han førte og korn, høy og halm. I 1890 solgte han forretningen til *I. A. Langevik*.

I stedet kjøpte han *gården Sulerud* på grensen mot Askim. Det var da den største gården i Eidsberg. *Anton Harr* var 29 år gammel. Også her bygde han opp et landhandleri. Som den første i Eidsberg fikk han lagt inn telefon i 1892, med egen linje fra Askim.

I 1895 solgte han *Sulerud* og flyttet til Mysen, hvor han leide hus til seg og sine mens han forberedte overtakelse av *Nordre Mysen* fra Ole fra nyttår 1897.

Da hadde Ole solgt «Fredheim» i 1896 til *Hans S. Olsen*, med meieriet, landhandleriet og hotellet. Salgssummen var på 14 000 kroner. I salget inngikk en klausul på at *Hans S* skulle ha enerett i 20 år til landhandelen på *Nordre Mysens* grunn.

Dette gjorde at *Hamil* ikke kunne fortsette sitt landhandleri. Men da hadde han for lengst skaffet seg et so fofeste i trelasthandelen, og satset nå for fullt med kjøp av to faste og to mobile sager.

Nytt forretningsbygg på Nordre Mysen

I 1921 solgte Anton Hamil *jordene og gårdsdriften* på Nordre Mysen, *Hamilsaga* og en del *skog* til sin eldste sønn *Olav Harald*. Da var klausulen fra 1896 for lengst gått ut. Samme år bygde han derfor *Meieriveien 2*, som han kalte «*Skiringsal*». Her åpnet han forretning 2. desember der han slo inn på sin gamle forretningsidé med *landhandleri og melkemottak*, og begynte dessuten med *byggningsartikler*. Etter hvert tok han også inn *mel og kraftfôr* som han solgte til bønder i distriktet. Anton Hamil likte seg i butikken og trivdes som kjøpmann. Kanskje var det både en avkopling fra – og en tilkobling til – alt det andre han drev med på denne tiden.

Den yngste sønnen, *Dagfinn Bonde* (1908–69), begynte som ekspeditør i denne forretningen som ungdom. Dagfinn tok *Skogskolen* på Kalnes og *Otto Treiders Handelskole* i Oslo, og satset på en fremtid med kombinasjon av skogsdrift og forretning.

Dagfinn fikk pleuritt som ungdom. Den gangen var dette en farlig sykdom. Han overlevde, takket være sterk fysikk, men ble svekket. Han begynte å stamme, og gikk på døveskole i Oslo for å lære å snakke ordentlig igjen.

Da tretti-årene begynte, gikk Dagfinn inn i forretningsdriften for alvor. Varespektret var bredt. En landhandel drev i prinsippet med det meste som senere ble splittet opp i spesialbransjer. Under tittelen «en velassortert landhandel» hang det kasseroller i taket, sammen med spann og seletøy. På veggene hang alt mulig som folk kunne ha bruk for. På bord og disker var

det ruller av tøy og andre manufakturartikler. På gulvet var det tønner med sirup og salt sild. Mel, sukker og salt sto i sekker, og ble veid opp i papirposer. Hos Anton Hamil var det også bygningsartikler av mange slag, med tilhørende lagerplass på tomta. Og som nevnt var det melkemottak og handel med mel og kraftfôr.

I 1933 ville Dagfinns fetter *Leif* overta forretningen og bygget. Han fikk kjøpe *Skiringsal* for 19 000 kroner og ga bygget navnet *Handelsby*, direkte oversatt fra det gammelnorske *Skiringsal*.

Skiringsal II, senere David Blids gate 23

Anton Hamil bygde da «*Skiringsal II*» på andre siden av *Meieriveien*, senere *David Blids gate 23*. Brødrene Anton Hamil og *Laurits* inngikk en avtale på vegne av sønnene sine om at de skulle dele handels-profilen på *Handelsby* i to: *Leif* skulle fortsette med bygningsartikler, *Dagfinn* med landhandel. Avtalen ble alltid respektert siden. Anton Hamil leide første etasje i *Handelsby* ett år etter salget for å holde forretningen sin inntakt til *Skiringsal II* sto ferdig til innflytting i 1934.

Dagfinn Mysen

I 1935 kjøpte Dagfinn «*Skiringsal II*» av sin far. Samtidig kjøpte han en del av farens skoger i *Hærland* som Dagfinn kalte «*Hamil skog*», der *Kulevannsaga* med staller og sagstue er senter.

Butikken i *David Blids gate* hadde inngang i skråpartiet mot veikrysset. Halve første etasje var butikk, med lager i kjelleren under og lem i gulvet. Bak butikken var det leilighet. Her bodde

Til venstre nybygd forretningsgård, David Blids gate 18. Til høyre gammel forretningsgård, David Blids gate 23, som nå rommet Harald Kristiansens elektriske forretning. Bildet er tatt rundt 1950 og utlånt av Ole Laurits Mysen.

Dagfinn og kona *Solveig* de første årene de var gift, fra 1941. I annen etasje var det to leiligheter til, med felles bad og WC.

Dagfinn tok med seg *det brede landhandelspektret* fra sin far, inkludert salget av *mel og kraftfôr*, og utvidet med salg av *fyringsartikler*: ved av alle typer, *kull og koks*. Det kom mye ved fra egen skog, og bakhun fra egen sag og fra Hamil-saga til broren Olav H. Med dette som base bygde Dagfinn et nettverk av små og store kunder i fyrings-bransjen.

Under krigen kom det pålegg om avvirkning av ved. Dagfinn benyttet anledningen til tynning av skog i stor stil. Han produserte også *trekull* på sagtomta ved Kulevannet.

Skogsdriften førte med seg at Dagfinn fikk et stort nettverk på bygda,

ikke minst i Hærland. Utenfor trillebårfabrikken til faren Anton Hamil, senere *Otto Lund*, var det en stor binde-rekke. Her var det mange bønder som bant hestene sine når de var i Mysen. Mange fant det naturlig å stikke innom Dagfinn for en handel. Da det nye meieriet sto ferdig og alle melkelagene i omegnen gikk inn i dette, var det mange som kom til meieriet med melka flere ganger i uka. Det gagnet handelen hos Dagfinn.

Ansatte

Fra butikken til Anton Hamil hadde Dagfinn med seg *Jurgis Olsen* som sjåfør og *Signe Grefslie* som dyktig butikkdame. *Julius Tangen* var på en måte lærling i faget både hos Anton H. og Dagfinn.

Jurgis tok jobb hos L.M. *Enger*. Da begynte *Knut Johansen* som sjåfør. Han

var hos Dagfinn til Knut åpnet kiosk med tobakk og aviser osv. i Hjørnegård i Smedgata på begynnelsen av 50-årene. Da begynte *Arve Hansen* som sjåfør.

Krigen

Krigen ble en vanskelig tid, med streng rasjonering av så og si alle nødvendighetsartikler. Det var ikke vanskelig å få solgt varer for en kjøpmann. Utfordringen ble å skaffe dem til veie, og på lovlige måter. Derfor ble verken omsetning eller inntjening særlig stor.

Ny forretningsgård

Umiddelbart etter krigen bygde Dagfinn ny forretningsgård tvers over gata, *David Blids gate* 18. Han flyttet forretningen dit i 1947. Butikklokalet tok da knappe halve første etasje. Bak butikken var det stort lager.

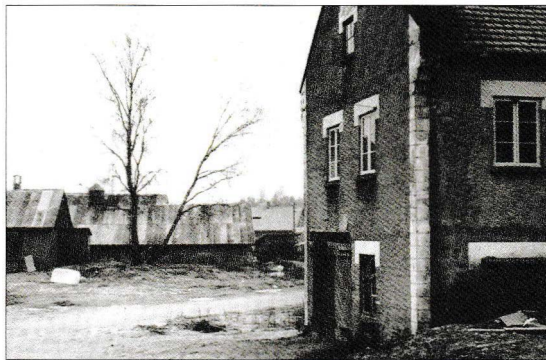
En del av kjelleren ble utleid til *Knut Flataker* som hadde overtatt agenturet for *Nora Fabrikker og de store bryggeriene* i Oslo. Senere ble agenturet og leieforholdet overtatt av *Bjarne Bamsrud*.

Annen og tredje etasje ble leid bort til *konfeksjons-fabrikken Ous & Co*. De drev her til *Arild Mysen* tok hele bygget i bruk i 1971.

Det gamle butikklokalet ble leid ut til *Harald Kristiansen* som startet *elektrisk forretning* her. Dagfinn slo sammen de to leilighetene i annen etasje til én, og flyttet opp med kona *Solveig* og barna *Dag og Arild*. Sønnen *Tore* ble født året etter. *Rørlegger Abelsen* flyttet inn i leiligheten bak butikken i første.

Overtok trillebårfabrikken

Omtrent samtidig (1947) avviklet *Otto Lund* driften av trillebårfabrikken.

Trillebårfabrikken til høyre. Mysen meieri i bakgrunnen. Bildet er tatt rundt 1950 og utlånt av *Ole Laurits Mysen*.

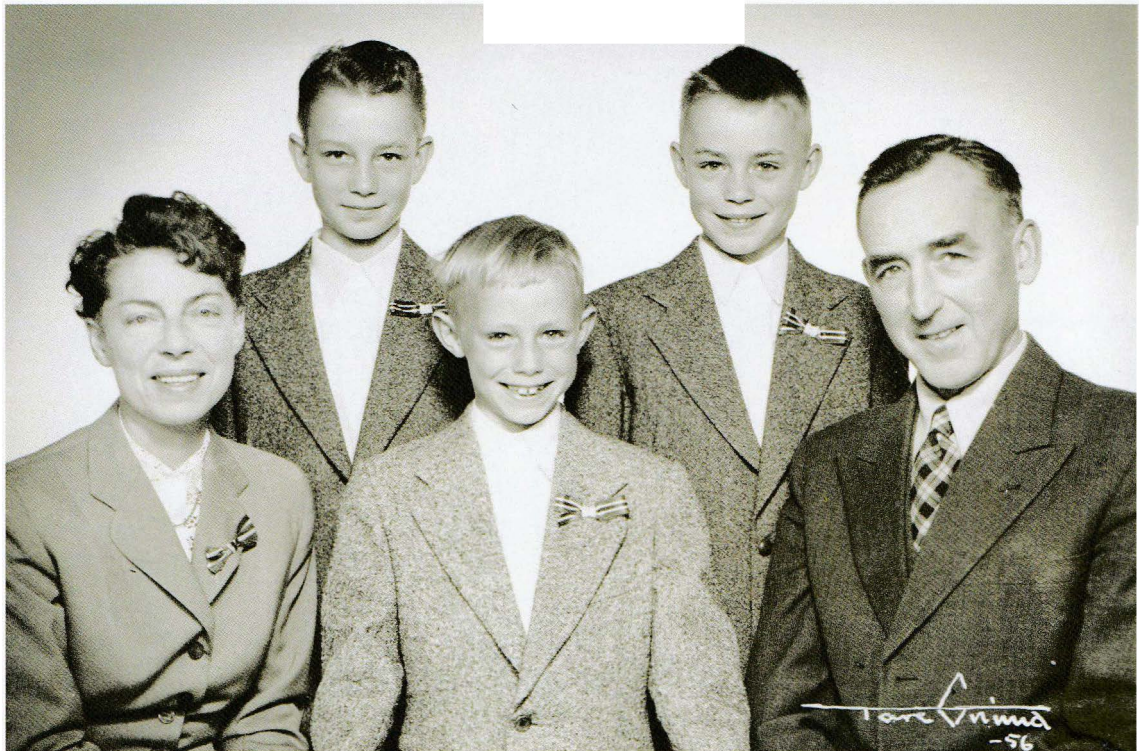
Dagfinn kjøpte bygget og tomta. Her brukte han det store lokalet i første etasje som lager for melet og kraftfôret som han solgte til distriktets bønder. Leveransene kom fra *Moss Aktiemøller*. Jeg (Dag) husker godt turene til Moss med lastebilen og *Knut Johansen* og *Arve Hansen*. Veien til Moss var forferdelig smal og svingete. Hvis vi kom opp i en fart på 50 km i timen, var det svært. Jeg mener at vi brukte vel to timer hver vei. Med lasting i Moss, der vi ofte måtte vente på tur, tok det nesten en hel arbeidsdag å hente et billass med mel og kraftfôr.

Denne virksomheten ble en del av handels-profilen til Dagfinn, inntil han fikk en ny sykdomsperiode i 1952.

I annen etasje på trillebår-fabrikken leide *Sørensen & Andresen* lokale til *sykkelreparasjoner*, som senere omfattet *moped-verksted*. Det var utvendig trapp opp til etasjen. Det var tungvint, men på den tiden syntes ingen å tenke over slikt. Virksomheten opphørte da *Arild rev* bygget for å utvide forretningen til full størrelse i 1971.

Omgjøring og selvbetjening

I begynnelsen av 60-årene solgte

Bak fra venstre: Dag og Arild Mysen. Foran: Solveig, Tore og Dagfinn Foto fra 1956, Tore Grinna.

Dagfinn virksomheten med fyringsartikler til Arve Hansen.

I 1965 gjorde Dagfinn om meste-parten av lageret til butikk og formet *selvbetjenings-profil*.

Solveig Mysen (1914–84)

Dagfinns kone, Solveig, tok aktivt del i butikkdriften gjennom hele etterkrigstiden og ble en viktig støtte for mannen sin også her. Andre som arbeidet for Dagfinn var *Reidun Fiskerud, Johanne Lytomt, Aslaug Krugerud og Aase Bye*. Etter at sønnen *Arild* overtok, fortsatte Solveig å fungere som en viktig brikke i dagligvareavdelingen på Mysen, til hun ble syk i 1983.

Arild Mysen

Dagfinn døde brått og uventet i romjula 1969. Fra 1. januar 1970 overtok den

mellomste sønnen *Arild* butikken og Hamil skog.

Gjennom våren 1970 startet *Arild* med annonser på egen hånd. Hans første annonse kom med en liten to-spalter på første side der to artikler ble annonsert med reklamepris: 1/1 boks fiskeboller kr 2,95 og en 1/4 kg kaffe kr 2,95.

Fra høsten 1970 begynte *Arild* å planlegge en kraftig utvidelse av virksomheten. Våren 1971 rev han den gamle trillebårfabrikken, bygde til ny del og omgjorde det gamle bygget

Arild's Stormarked

2. desember 1971 åpnet *Arild's Stormarked*. Forretningen hadde *dagligvareavdeling med ferskvarer i kjøtt og fisk, kiosk, leketøyavdeling, avdeling for glass, stentøy og kjøkkenutstyr, parfymeri og*

Trekningen av «Arildstjernen» i desember 1972. Fra venstre: Fru «Tuts» Bingslien, Arild Mysen, vinneren Øystein Hansen fra Ørje, Knut Bjørnsen og Egil Bingslien. Bildet utlånt av Arild Mysen.

kafeteria. I tredje etasje innredet han leilighet for seg og sine.

I 1972 kjøpte Arild en *traverhest* på Haga jordbrukskole. Han kalte hesten *Arildstjerna* og loddet den ut til kunder i julestria i et gratislotteri. Det kom hestefolk fra fjern og nær for å vurdere hestens egenskaper der den sto i egen innhegning utenfor butikken på dagtid. Med stort hestedekke i rødt og hvitt med hestens navn, ble den kjørt rundt i gatene i Askim og Mysen av *Egil Bingslien*. Det ble innlevert rundt 60 000 gratislodd. Trekningen av hesten fant sted like før jul utenfor Kreditkassen på Mysen. *Knut Lie* ledet forestillingen og fjernsynskommentator *Knut Bjørnsen* foretok trekningen kl. 23 om kvelden. Da var flere tusen tilskuere til stede. Vinneren ble en pensjonist og dyktig hestekar fra Ørje.

Utvidelse og sammenføring med K.A. Mysen

Dette trekket medførte et stort oppsving i omsetningen hos Arild. Allerede i 1974 begynte han derfor å planlegge ytterligere utvidelse, men nå sammen med fetteren *Kjell Arnbjørn Mysen* og naboeiendommen. Forretningene ble føyd sammen med et nybygg med åpen passasje mellom de gamle delene i første etasje. For Arilds del ble kafeteriaen utvidet. I tredje og fjerde etasje innredet han kontor og leilighet. I kjelleren ble det plass til pølsemakeri og fiskemat-kjøkken. Etter et par år bygget Arild nytt hus ved Trømborg skole og familien flyttet dit: Arild, *Ingrid* og barna *Dagfinn*, *Eirik* og *Christine*.

I 1976 startet Arild en avdeling i *Pellygata* i *Sarpsborg* som han kalte *Arild's Lavpris*. Denne solgte han to år senere.

Fra åpningen i 1975 av passasje mellom byggene til Arild og K.A. Mysen. Fra venstre: Arild Mysen, K.A. Mysen, varaordfører Halvorsrud og ordfører Johan Volden. Bildet utlånt av Arild Mysen.

Pene gutter med ny parykk. Fra åpningen av passasjen mellom byggene: Johan Volden og varaordfører Halvorsrud med ny sveis. Bildet utlånt av Arild Mysen.

Kafeteriaen etter nyåpning 1975. Saltvannsakvariet bak til høyre. Bildet utlånt av Arild Mysen.

Nye utvidelse: Arild's i Mysen

I 1979 bygde han ut forretningsbygget på Mysen enda en gang. I 1982 bygde han på for siste gang. Da kom *Sportstrollet* inn som leietaker i underetasjen. Leketøysavdelingen ble flyttet opp i annen etasje, hvor det også ble plass til en *gardin- og utstyrs-avdeling*. Samtidig gjorde han om bedrifts-navnet fra Arilds Stormarked til *Arild's i Mysen*.

I forkant hadde han undersøkt med kommunen om det kunne bli mulighet for å bygge et stort shoppingssenter i Mysen sentrum. Kommunen eide Mysen Meieri og hadde regulert inn en utvidelse av denne tomte med 600 kvm. Arild fikk tilbakemelding om at *motstanden mot ytterligere utvidelse av Arild's var for sterk*.

Arild's i Askim og i Spydeberg

Ut over i 80-årene ble det klart at en ytterligere utvidelse på Mysen måtte skrinlegges. Derfor bygde Arild om den gamle *bilbutikken til Erling Rød* i Askim og bygde til en ny del. Her startet han *Arild's i Askim* i 1986. I 1989 overtok han et konkursbo i Spydeberg. Her startet han opp *Arild's i Spydeberg* samme år.

En motor for Mysen som handelsted

I 1980-årene fant handelsstanden på Mysen en bedre tone som et samarbeidende fellesskap, mye takket være *Arne Gimmingsrud* i Bergerkrysset Auto, som var leder av *Mysen og Omegn Handelsstands forening* på denne tiden. Arild hadde store annonser i avisene og ga ut egne annonseblader. Her kunne andre handlende på Mysen henge seg på til en rimelig pris. De hadde kampanjer sammen, blant annet med natt-åpne butikker. Byen krydde

av mennesker og Mysen var Indre Østfolds viktigste handelsted. Arne Gimmingsrud kalte Arild for «Motoren på Mysen»

Planer om kjøpesenter på Mysen

Slutten av 80-årene ble preget av krakket etter jappe-tiden og kraftig stigende rentenivå. Fra 1990 var Arild i forhandlinger om å overta flere butikker. Men forhandlingene strandet.

Da hadde han bestemt seg for at han enten måtte bli mye større, eller selge. Dette var akkurat i begynnelsen av formingen av de store dagligvarekjedene. Han så klart at tiden for den frie kjøpmannen var forbi. Planene hans om å medvirke til et stort kjøpesenter i Mysen sentrum strandet. Blant annet var det manglende syn for saken fra kommunens side.

Avvikling

I slutten av august 1991 solgte Arild selskapet som eide butikkene og forretningseiendommene til *Forbrukersamvirket Øst*. Da han sluttet som kjøpmann til nyttår samme år, hadde han rundt 100 ansatte.

I stedet kjøpte han gården *Hjelmark* og begynte som *jordbærbonde*, med mellom 50 og 60 årsverk på gården. I 2016 overtok sønnen *Dagfinn Hjelmark*, og Arild og Ingrid flyttet til Mysen.

Kilder

- Hans Wåler: «*Mysenleksikon*», Mysen 1998.
- *Dagfinn Bonde Mysen*
- *Kjell Arnbjørn Mysen*
- *Dag Mysen*
- *Arild Mysen*.